

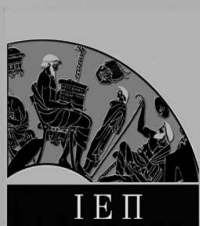
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
INSTITUTE OF EDUCATIONAL POLICY

ΜΕΝΤΟΡΑΣ

Περιοδικό Επιστημονικών και Εκπαιδευτικών Ερευνών

MENTOR

A Journal of Scientific and Educational Research

ΤΕΥΧΟΣ 16

2018

ISSUE 16

Αθήνα / Athens

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΑΥΛΟΣ ΧΑΡΑΜΗΣ, Αντιπρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Πρόεδρος της Συντακτικής Επιτροπής)

ΚΩΣΤΑΣ ΒΡΑΤΣΑΛΗΣ, Μέλος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Μέλος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΑΡΙΑ-ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΠΑΝΕΛΛΗ, Μέλος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΕΩΡΓΙΑ ΦΕΡΜΕΛΗ, Μέλος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ, Σύμβουλος Γ' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

ΦΕΡΜΕΛΗ ΓΕΩΡΓΙΑ, Μέλος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ, Σύμβουλος Γ' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΘΑ, Αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΙΔΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ, Αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΓΥΡΩ, Προσωπικό του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φιλολογική επιμέλεια

Κωνσταντίνος Καρναβάς

Ευθυμία Καφρίτσα

Πάυλος Χαραμής

Επιμέλεια έκδοσης

Τριαντάφυλλος Μπαταργιάς

MENTOPAS

Περιοδικό Επιστημονικών και Εκπαιδευτικών Ερευνών του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο *MENTOPAS* εκδίδεται με την ευθύνη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), ειδικότερα του Προέδρου και του Διοικητικού Συμβουλίου του ΙΕΠ. Την εποπτεία της έκδοσης έχει η Συντακτική Επιτροπή και τη φροντίδα της η Εκτελεστική Γραμματεία. Στο περιοδικό φιλοξενούνται μόνο πρωτότυπες επιστημονικές εργασίες για εκπαιδευτικά θέματα που προάγουν τη γνώση και δεν έχουν υποβληθεί για δημοσίευση σε άλλο έντυπο. Οι εργασίες μπορεί να είναι:

- α) Ερευνητικά άρθρα που αναφέρονται σε βασική, εφαρμοσμένη ή κλινική έρευνα.
- β) Πρωτότυπα θεωρητικά άρθρα τα οποία αναφέρονται σε κριτική επισκόπηση.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πρόεδρος του ΙΕΠ

Γεράσιμος Κουζέλης

Προϊσταμένη του Γραφείου Βιβλιοθήκης, Αρχείων και Εκδόσεων

Γεωργία Φέρμελη (Ιούνιος 2016 – Σεπτέμβριος 2018)

Προϊσταμένη του Γραφείου Βιβλιοθήκης, Αρχείων και Εκδόσεων

Αναστασία Κότσιρα (Οκτώβριος 2018 και εξής)

ISSN 2529-1211

Copyright © 2018 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ του ΥΠ.Π.Ε.Θ., Αθήνα

Διεύθυνση επικοινωνίας:

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Γραφείο Βιβλιοθήκης, Αρχείων και Εκδόσεων, Περιοδικό *MENTOPAS*

Αν. Τσόχα 36, 115 21 Αθήνα

Τηλ.: 210 6014206

E-mail: mentor@iep.edu.gr

Ιστοθέση: <http://www.iep.edu.gr/library>

Μέντορας / Mentor

ΤΕΥΧΟΣ 16
2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΑΡΙΑ ΚΩΤΤΟΥΛΑ	4	<i>Η εκτατικότητα στην πρόσληψη του λόγου: κειμενική όραση και δημιουργική σκέψη στο μάθημα των Νέων Ελληνικών</i>
ΟΛΓΑ ΤΣΟΚΑ	25	<i>Διδιαλεκτική εκπαίδευση: η αντίδραση των μαθητών/-τριών του Πρότυπου Γυμνασίου της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων στη διδακτική μας πρόταση</i>
ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΕΝΑΚΑΚΗΣ
ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΠΑΡΟΥΣΗ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΕΛΦΕΣ	48	<i>Θεσμικά και πολιτισμικά σχήματα που περιγράφουν τη μεταβαλλόμενη παρουσία του κουκλοθέατρου στον εκπαιδευτικό χώρο των ελληνικών Νηπιαγωγείων</i>
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΟΥΡΔΑΝΙΔΗΣ	95	<i>Το κλίμα του σχολείου και της τάξης ως παράγοντες διαμόρφωσης της επαγγελματικής ικανοποίησης των δασκάλων</i>
ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΔΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΑΥΚΑ
ΕΛΕΝΑ ΜΑΝΙΑΤΗ	115	<i>Απέναντι στην εκπαιδευτική αλλαγή: η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ως ρυθμιστικός παράγοντας εφαρμογής νέων προγραμμάτων σπουδών</i>
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΙΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	127	<i>Η επαγγελματική αυτεπάρκεια των δίγλωσσων μαθητών Λυκείου με μαθησιακές δυσκολίες</i>

Η εκτατικότητα στην πρόσληψη του λόγου: κειμενική όραση και δημιουργική σκέψη στο μάθημα των Νέων Ελληνικών

Μαρία Κωττούλα
5ο Γυμνάσιο Ηρακλείου

Περίληψη

Οι αναγνωστικές κοινότητες ή ομάδες ανάγνωσης και δημιουργικής σκέψης βρίσκονται στην πρώτη γραμμή των στόχων της διδασκαλίας των Νέων Ελληνικών στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Το «πώς» της υλοποίησης θέτει ζητήματα βιωματικότητας, διερεύνησης πολυτροπικού υλικού με τη μέθοδο της ομαδικής εργασίας και της ανάπτυξης κινήτρων για την ανάγνωση και την παραγωγή λόγου. Σ' αυτό το πλαίσιο, εκπαιδευτικοί και μαθητές αξιοποιούν κείμενα και συγκροτούν μια πολιτισμική κατάσταση, στην οποία οι ιστορικότητες δημιουργών και αναγνωστών συναλλάσσονται με κριτήρια την πρόσληψη, την εμβάθυνση και την επέκταση σε ζητήματα που συνδέονται με τα αποθέματα της ανθρώπινης εμπειρίας.

Abstract

Literature communities or reading groups are integrated "in the important goals" of teaching literature in secondary education. The way of implementing is related to personal experience, investigation in multimodal material using the method of co-operation and developing motives for reading and producing their own oral output. In this context, teachers and students work with texts and create a cultural circumstance, in which the authors and readers as historical beings communicate and interact based on the acquisition of speech, the deepening and extension in issues related to human experience resources.

Εισαγωγή

Η γλώσσα ως δυνατότητα σκέψης και η γλώσσα ως μάθημα διδασκόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αποτελεί αντικείμενο συζήτησης για τη δυνατότητα κατάκτησης από την πλευρά των μαθητών ενός εμπλουτισμένου γλωσσικού κώδικα και την αξιοποίησή του στις εκπαιδευτικές, ατομικές και κοινωνικές ανάγκες, γεγονός που επιτυγχάνεται από το σύνολο των μαθημάτων, εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων της σχολικής ζωής.¹

Στην αναντίρρητη πρόθεση του εκπαιδευτικού συστήματος να ενσωματώνει όλο και περισσότερο διαφορετικές κοινωνικές τάξεις στην κατάκτηση του λόγου διευρύνοντας μ' αυτό τον τρόπο τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες, προτείνονται αλλαγές στη διδασκαλία, αλλαγές στην ίδια την ανάγνωση, θα λέγαμε, ώστε να ανιχνεύονται αυτοί οι κειμενικοί παράγοντες που θα αυξήσουν το ενδιαφέρον για τον λόγο.

Άμεσα συνδεδεμένα με αυτή την άποψη είναι η δημιουργική γραφή στη Λογοτεχνία, τα εγχειρήματα εκσυγχρονισμού της διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο,² ο εξορθολογισμός της διδακτέας ύλης με ανανέωση των κειμένων και εμπλουτισμό των κειμενικών ειδών, η συσχετισμένη προσέγγιση της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας σε ενιαίο γνωστικό πεδίο, αλλά και κάθε άλλη δυνατότητα είτε προκύπτει από διαθεματικές προσεγγίσεις είτε από συνθετικές και δημιουργικές εργασίες ενσωματωμένες στα αντίστοιχα γνωστικά αντικείμενα.

Στη διδακτική αυτή εφαρμογή επιχειρείται μια προσέγγιση της 6ης ενότητας των Νέων Ελληνικών της Α' Τάξης του ΕΠΑΛ με τίτλο «Πέρα από σύνορα» και αντίστοιχα της ενότητας της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ' Τάξης του Γυμνασίου με τίτλο «Πόλεμος - Ειρήνη». Ως βασικό κείμενο αναφοράς αξιοποιείται το διήγημα «Ζητείται Ελπίς» του Αντώνη Σαμαράκη και συμπλέκονται με αυτό κείμενα από τα αντίστοιχα σχολικά βιβλία και των δύο τάξεων, καθώς και υποστηρικτικό υλικό με άμεση ή λανθάνουσα σχέση με το θέμα. Η θεματική και οι κειμενικές επιλογές συνδέονται με τον ανοιχτό ορίζοντα των πραγμάτων. Συγκεκριμένα, το κείμενο αναφοράς και οι αναγνωστικές προτάσεις στοχεύουν στην πρόσληψη και στην ερμηνεία των σκέψεων ενός αφηγητή για την ανθρώπινη κατάσταση, στη δημιουργία δηλαδή διερευνητικής διάθεσης, που αγκαλιάζει ανθρώπους, γεγονότα και προβληματισμούς πέρα από τα σύνορα, τον γνωστό καθημερινό κόσμο των μαθητών. Η αναγνωστική αυτή διαδρομή, με πρώτη στάση τον εαυτό και στη συνέχεια τους κοντινούς ή μακρινούς άλλους, ανοίγει δρόμους συνάντησης με το ανοίκειο, το άγνωστο ή το αδιάφορο και δίνει ευκαιρίες στους μαθητές-αναγνώστες να προβληματιστούν στο ευρύτερο κοινωνικό φάσμα, όχι με όρους αποστήθισης ή διεκπεραίωσης αλλά με προσωπική αναζήτηση, εύρεση αναλογιών, εναλλακτική διατύπωση, μεταβολές της οπτικής των πραγμάτων. Η απόρροια των παραπάνω δεν είναι τίποτα άλλο από την ολιστική πρόσληψη μιας αφηγηματικής πράξης, που διενεργείται στη βάση της ευαισθητοποίησης των αναγνωστών στο αφηγηματικό περιεχόμενο. Η διεργασία της πρόσληψης του αφηγηματικού κόσμου, η ενδυνάμωσή του με την είσοδο νέων πρωταγωνιστών, των αναγνωστών, είναι το αποτέλεσμα μιας εμπλουτισμένης συζήτησης με τα κείμενα, στην οποία τα ιδεολογικά, πολιτισμικά, βιωματικά και γλωσσικά περιβάλλοντα των μαθητών είναι παρόντα. Οι επικοινωνιακές δεξιότη-

τες ωριμάζουν μέσα από τις προσεγγίσεις του κειμένου και αφορούν στον κόσμο του σήμερα, στον κόσμο των παιδιών και στις οπτικές που τα ίδια προβάλλουν, για να δώσουν οντότητα στον λόγο.

Ένα ερώτημα ουσιαστικό για την κριτική ικανότητα μέσω της αφήγησης και της επεξεργασίας γλωσσικού υλικού είναι αν και κατά πόσο καθίσταται δυνατή η μετατόπιση στερεότυπων αντιλήψεων των μαθητών είτε με προβληματισμό είτε με τη διεύρυνση της οπτικής των πραγμάτων, πιθανόν με αρχική αντίσταση και τέλος με την ανάδυση μιας πιο προσωπικής αλήθειας από αυτήν που η σχολική κανονικότητα αναμένει.³ Τέτοια ερωτήματα βρίσκουν απαντήσεις μέσα από τις δραστηριότητες των κειμένων, τη σύνδεση και τη σύνθεσή τους, τη δυνατότητα συν-ανάγνωσης διαφορετικών κειμενικών ειδών αλλά περισσότερο την παραγωγή λόγου.

Με την έννοια αυτή, δεν προκρίνονται κοινωνιογλωσσικά πρότυπα,⁴ αλλά η μαθησιακή διαδικασία ολοκληρώνεται με την προβολή ατομικοτήτων, προσωπικών και συλλογικών εμπειριών, σε μία διαδικασία κριτικής επεξεργασίας δεδομένων, πληροφοριών, ιδεών και στη λειτουργική τους ενσωμάτωση στο προσωπικό πολιτισμικό πλαίσιο.

Προκειμένου οι μαθητές, πάντοτε αναφερόμαστε στο σύνολό τους –να αποκτήσουν τη δική τους “περιουσία”– μέσα από μια αφήγηση, οδηγούνται σταδιακά σε μετασχηματιστικές πρακτικές, στην αναπλαισίωση του λόγου και στην ενσωμάτωση της οπτικής του “εδώ και τώρα” στην πρόσληψη. Άρα, ο προσωπικός λόγος, οι ιδεολογικοί του προσανατολισμοί και η καθημερινή εμπειρία έχουν θέση στη γλωσσική διδασκαλία τόσο ως στοιχεία ταυτοτήτων όσο και ως σκέψη σε διαδικασία για τον σημερινό έφηβο.

Η πορεία της διδασκαλίας

Κείμενο αναφοράς: *Ζητείται ελπίς*, Α. Σαμαράκης

1η Φάση: Προ-αναγνωστική

Συνοπτική αφήγηση της ιστορίας από τον διδάσκοντα. Ο εκπαιδευτικός αναφέρεται στον ήρωα και στις σκέψεις του, χωρίς να προβάλλει συγκεκριμένες εστίες προσοχής. Με αφορμή χωρο-χρονικά σημεία της αφήγησης γίνεται λόγος για την καθημερινή ζωή στη μεταπολεμική Ελλάδα.

2η Φάση: Αναγνωστική διαδικασία - δραστηριότητες κατά την ανάγνωση

Οι μαθητές σε ομάδες δύο ατόμων αναλαμβάνουν στη διάρκεια της ανάγνωσης τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων λέξεων, συμβόλων, συγκεκριμένων εκφραστικών μέσων, αφηγηματικών τεχνικών χρόνου, άμεσων ή έμμεσων ιστορικών αναφορών, αυτοτελών σκέψεων του ήρωα και φράσεων με αποσιωπητικά.

Μετά το τέλος της ανάγνωσης οι μαθητές είναι σε θέση να αναφέρουν ποικίλους σημειωτικούς πόρους του κειμένου. Παρουσιάζουν ανά δύο τις παρατηρήσεις τους. Επισημαίνονται από την ολομέλεια αβλεψίες, παραλείψεις ή λάθη. Οι αρχικές παρατηρήσεις εμπλουτίζονται, εφόσον η ανάγνωση έχει ολοκληρωθεί, με ένα ερώτημα προβληματισμού για την ομάδα.

1η Δραστηριότητα: Οι μαθητές υπογραμμίζουν όλες τις φράσεις του κειμένου με τη λέξη *εφημερίδα*. Εμπλουτισμός με ερώτημα: Ποια φράση εγκλείει για τον αφηγητή το νόημα της ανάγνωσης μιας εφημερίδας;

Απάντηση:

- *Ήρθε ο καφές. Άναψε τσιγάρο, ήπιε δυο γουλίες, κι άνοιξε την απογευματινή εφημερίδα.*
- *Δεν έφταιγε η εφημερίδα που έκανε τώρα αυτές τις σκέψεις.*
- *Μπροστά του, η εφημερίδα ανοιχτή.*
- *Στις έξι σελίδες της εφημερίδας: η ζωή.*
- *Ξανάριξε μια ματιά στην εφημερίδα: η Ινδοκίνα, η «Κοσμική Κίνησης», το ρεσιτάλ πιάνου, οι δυο αυτοκτονίες για οικονομικούς λόγους, οι «Μικρές Αγγελίες»...*
- *Ήθελε να πληρώσει, να πάει κατευθείαν στην εφημερίδα, να δώσει την αγγελία του, να παρακαλέσει, να επιμείνει να μπει οπωσδήποτε στο αυριανό φύλλο.*

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: Διαβάζοντας εφημερίδα μαθαίνει κάποιος για ό, τι υπάρχει στη ζωή. *Στις έξι σελίδες της εφημερίδας: η ζωή.*

2η Δραστηριότητα: Οι μαθητές υπογραμμίζουν τη φράση του κειμένου με τη λέξη *είδηση*. Εμπλουτισμός στο ερώτημα: Ποιος είναι ο χαρακτήρας της είδησης;

Απάντηση:

«Η σκιά του νέου παγκοσμίου πολέμου απλούται εις τον κόσμο μας», ήταν ο τίτλος μιας άλλης είδησης.

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: Απειλητικός, αγχωτικός.

3η Δραστηριότητα: Οι μαθητές βρίσκουν τον χρόνο της ιστορίας μέσα στο 24ωρο.

Απάντηση:

Σουρούπωνα. Μερικά φώτα είχαν ανάψει κιόλας στα μαγαζιά αντίκρυ. Στο καφενείο δεν είχανε ανάψει ακόμα τα φώτα. Του άρεσε έτσι το ημίφως.

4η Δραστηριότητα: Οι μαθητές βρίσκουν δυο σκέψεις του ήρωα αναζητώντας στο κείμενο το ρήμα σκέφτηκε: Εμπλουτισμός με ερώτημα: Ποια είναι η σχέση της σκέψης αυτής με το τέλος του διηγήματος;

Απάντηση:

- *Σκέψεις γυρίζανε στο νου του (περιφραστικά).*
- *Τα σκεφτότανε όλα αυτά τον τελευταίο καιρό, πότε με λιγότερη, πότε με περισσότερη ένταση. Σκεφτότανε το σκοτεινό πρόσωπο της ζωής. Την ειρήνη, τη βαθιά τούτη λαχτάρα, που κρέμεται από μια κλωστή. Σκεφτότανε τη φτώχεια, την αθλιότητα. Σκεφτότανε το φόβο που έχει μπει στις καρδιές*

- *Σκέφτηκε τα διηγήματα που είχε γράψει, δίνοντας έτσι μια διέξοδο στην αγωνία του. Άγγιζε θέματα του καιρού μας: τον πόλεμο, την κοινωνική δυστυχία...*

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: Ο ήρωας θέλει να κοινοποιήσει τη δική του αγωνιώδη επιθυμία ν' αλλάξει ο κόσμος, ν' αλλάξουν οι σκέψεις του για το αύριο.

5η Δραστηριότητα: Οι μαθητές αναζητούν μια εγκιβωτισμένη μνήμη του ήρωα από το παρελθόν. Εμπλουτισμός με ερώτημα: Ποια είναι η λειτουργία της αναδρομικής αφήγησης στο περιεχόμενο του κειμένου;

Απάντηση:

Θυμήθηκε, πριν από χρόνια, ήτανε παιδί ακόμα, είχε αρρωστήσει βαριά μια θεία του, ξαδέρφη της μητέρας του. Την είχανε σπίτι τους. Ήρθε ο γιατρός· βγαίνοντας από το δωμάτιο της άρρωστης, είπε με επίσημο ύφος: – Δεν υπάρχει πλέον ελπίς!

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: Δεν υπήρχε ελπίδα για τη γυναίκα. Δεν υπάρχει ελπίδα στον σημερινό κόσμο (άποψη του ήρωα).

6η Δραστηριότητα: Οι μαθητές βρίσκουν ποια λέξη επαναλαμβάνεται περισσότερες φορές στο κείμενο. Εμπλουτισμός με ερώτημα: Αιτιολογούν τη συχνότητά της σε σχέση με την ψυχολογία του ήρωα και τον κοινωνικό προβληματισμό στο περιεχόμενο.

Απάντηση: Ελπίς.

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: Η απουσία της ελπίδας είναι το πρόβλημα του ήρωα. Την αναζητά.

7η Δραστηριότητα: Οι μαθητές βρίσκουν ένα μικρό απόσπασμα στο κείμενο με παρομοιώσεις. Εμπλουτισμός με ερώτημα: Ποιο συναίσθημα του ήρωα μεταφέρεται;

Απάντηση:

«Αυτός εκεί δεν έχει ελπίδα!». Σαν να ήταν έγκλημα αυτό. Σαν να είχε ένα σημάδι πάνω του που το μαρτυρούσε. Σαν να ήτανε γυμνός ανάμεσα σε ντυμένους.

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: Ο ήρωας ένιωθε μόνος στις σκέψεις και στους φόβους του.

8η Δραστηριότητα: Οι μαθητές βρίσκουν όλες τις φράσεις του κειμένου με αποσιωπητικά. Τις χωρίζουν σε δυο κατηγορίες: σ' αυτές που είναι αγγελίες και σ' αυτές που αποτελούν αφήγηση. Επισημαίνουν τις ποιότητες και το ύφος.

Απάντηση:

ΕΝΟΙΚΙΑΖΕΤΑΙ εις σοβαρόν κύριον δωμάτιον εις β' όροφον, ευάερον, ευήλιον...

ΖΗΤΕΙΤΑΙ πιάνο προς αγοράν...

ΖΗΤΕΙΤΑΙ γραφομηχανή...

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ραδιογραμμόφωνον...

ΖΗΤΕΙΤΑΙ τζιπ εν καλή καταστάσει...

ΖΗΤΕΙΤΑΙ τάπησ γνήσιος περσικός...

και στις επόμενες:

- Από τότε που τέλειωσε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, η σκιά του τρίτου δεν είχε πάψει να βαραίνει πάνω στον κόσμο μας. Και στο μεταξύ, το αίμα χυνότανε, στην Κορέα χτες, στην Ινδοκίνα σήμερα, αύριο...

- Ο πόλεμος, η βόμβα υδρογόνου, οι αυτοκτονίες για οικονομικούς λόγους, η «Κοσμική Κίνησης»...

- Πως θα 'ρχόταν η ειρήνη, πως ο εφιάλτης του πολέμου δε θα ίσκιωνε πια τη γη μας, πως δε θα γίνονταν τώρα αυτοκτονίες για οικονομικούς λόγους, πως...

Ενδεικτική απάντηση στο εμπλουτισμένο ερώτημα: α. Αγγελίες: Συναλλαγές καθημερινής ζωής. Τυποποιημένο ύφος. β. Γεγονότα και σκέψεις: Η ειρήνη, πάντα το ζητούμενο –ο πόλεμος στον κόσμο, ο πόλεμος στην καθημερινή ζωή πάντα υπαρκτός. Μεταφορικό ύφος, συγκινησιακό. Συμπλέκονται οι μικρές καθημερινές ανάγκες με τη μεγαλύτερη αξία της ζωής: οι δυο όψεις του κόσμου.

3η Φάση: Μετα-αναγνωστικές ομαδικές δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα: Η ομάδα συγκεντρώνει στοιχεία από αφηγήσεις μεγαλύτερων στην οικογένεια για τη δεκαετία 1950 - 60 στην Αθήνα και παρακολουθεί δύο βίντεο που στοιχειοθετούν σε αδρές γραμμές το “προφίλ” της αστικής ελληνικής κοινωνίας αυτής της δεκαετίας.⁵ Δημιουργείται ένας πίνακας αντιστοίχισης με τις κειμενικές αναφορές.

Ενδεικτική απάντηση:

<i>Ζητείται ελπίς (Α. Σαμαράκης)</i>	<i>Ελληνική κοινωνία 1950-60</i>
<ul style="list-style-type: none"> - εκδόθηκε το 1954 - ατμόσφαιρα ιδεολογικής κρίσης και υπαρξιακού άγχους μεταπολεμικής εποχής - Κάποτε, πριν από χρόνια, είχε ελπίσει στον κομμουνισμό - το έλλειμμα του προϋπολογισμού - προαγωγές εκπαιδευτικών, μια απαγωγή, ένα βιασμό, τρεις αυτοκτονίες. Οι δυο, για οικονομικούς λόγους. 	<ul style="list-style-type: none"> - Μετανάστευση & αστικοποίηση - Αλλαγές στην εργασία: τριτογενής τομέας - Αύξηση εισαγόμενων προϊόντων, αύξηση κατανάλωσης - Καταπολέμηση του πληθωρισμού αλλά και δανεισμός - Δημόσια έργα - Παραοικονομία (αδήλωτοι πόροι) - Διανοούμενοι νεωτεριστές - Αστική Ιδεολογία

Πίνακας 1: Η κοινωνία στη δεκαετία 1950-60

2η Δραστηριότητα: Οι μαθητές διαβάζουν τέσσερα αποσπάσματα του κειμένου με τυχαία σειρά. Δημιουργούν μια λογική σειρά σε πίνακα. Παρεμβάλλουν μια δική τους σχολιασμένη είδηση ενσωματωμένη στο ύφος και το περιεχόμενο των αποσπασμάτων.

Ενδεικτική απάντηση:

1. 'Όταν μπήκε στο καφενείο, κείνο τό απόγεμα, ήτανε νωρίς ακόμα. Κάθισε σ' ένα τραπέζι, πίσω από το μεγάλο τζάμι που έβλεπε στη λεωφόρο. Παράγγειλε καφέ. Σε άλλα τραπέζια, παίζανε χαρτιά ή συζητούσανε. 'Ηρθε ο καφές. 'Αναψε τσιγάρο, ήπιε δυό γουλιές, κι άνοιξε την απογευματινή εφημερίδα.

2. ΠΩΛΕΙΤΑΙ νεόδμητος μονοκατοικία, κατασκευή άριστη, εκ 4 δωματίων, χόλ, κουζίνας, λουτρού πλήρους, W.C. ΕΝΟΙΚΙΑΖΕΤΑΙ εις σοβαρόν κύριον δωματίων εις β' όροφον, ευάερον, ευήλιον... ΖΗΤΕΙΤΑΙ πιάνο προς αγοράν...

3. 'Αναψε κι άλλο τσιγάρο. 'Εριξε μια ματιά στις «Μικρές Αγγελίες»:

4. Καινούριες μάχες είχαν αρχίσει στην Ινδοκίνα. «Αι απώλειαι εκατέρωθεν υπήρξαν βαρύταται», έλεγε το τηλεγράφημα. 'Ενα ακόμα Ιαπωνικό αλιευτικό που γύρισε με ραδιενέργεια. «Η σκιά του νέου παγκοσμίου πολέμου απλούται εις τον κόσμον μας», ήταν ο τίτλος μιας άλλης είδησης.

1	2	3	4
α	δ	γ	β

Παρεμβολή ανάμεσα σε 1 και 4: Το «αμερικάνικο όνειρο» έχει μπει για τα καλά στη ζωή μας. Το μέσο νοικοκυριό διαθέτει αυξημένα ποσά στην αγορά αγαθών χωρίς αντίστοιχη αύξηση μισθού. Ο Έλληνας καταναλωτής καταφεύγει σε δάνεια βιοπορισμού

Εικόνα 1: Ταξινόμηση αποσπασμάτων και παρεμβολή νέας σχολιασμένης είδησης

3η Δραστηριότητα: Οι μαθητές συγκρίνουν τις εσωτερικές ειδήσεις και τις κατατάσσουν σε δύο κατηγορίες. Στη συνέχεια αιτιολογούν τη συνύπαρξή τους στο ίδιο θεματικό πλαίσιο.

Ενδεικτική απάντηση:

Είδηση-γεγονός, χωρίς σχόλιο	Σχολιασμένη είδηση ανούσια
...το έλλειμμα του προϋπολογισμού, προαγωγές εκπαιδευτικών, μια απαγωγή, ένα βιασμό, τρεις αυτοκτονίες. Οι δυο, για οικονομικούς λόγους. Δυο νέοι, 30 και 32 χρονώ. Ο πρώτος άνοιξε το γκάζι, ο δεύτερος χτυπήθηκε με πιστόλι.	Αλλού είδε κριτική για ένα ρεσιτάλ πιάνου, έπειτα κάτι για τη μόδα, τέλος την «Κοσμική Κίνηση»: Κοκταίηλ προχθές παρά τω κυρίω και τη κυρία Μ. Τ. Χάρμα ευμορφιάς και κομψότητος η κυρία Β.Χ. με φόρεμα κομψότατο εμπριμέ και τοκ* πολύ σικ*. Ελεγκάντικη* εμφάνις η δεσποινίς Ο. Ν.».

Πίνακας 2: Εσωτερικές ειδήσεις: Ζητείται ελπίς

Αιτιολόγηση: Διαφορετικές όψεις της ζωής. Πραγματικά συνυπάρχουν. Πιθανή ειρωνική πρόθεση για την αδιαφορία του πολίτη στα θέματα που δεν τον αγγίζουν προσωπικά.

4η Δραστηριότητα: Οι μαθητές υπογραμμίζουν μια εμπειρία και μια σκέψη από το κείμενο. Συσχετίζουν τις δύο αναφορές.

Ενδεικτική απάντηση:

- *Είχε πολεμήσει κι αυτός στον τελευταίο πόλεμο. (Εμπειρία)*
- *Σκεφτότανε το σκοτεινό πρόσωπο της ζωής. Την ειρήνη, τη βαθιά τούτη λαχτάρα, που κρέμεται από μια κλωστή. Σκεφτότανε τη φτώχεια, την αθλιότητα. Σκεφτότανε το φόβο που έχει μπει στις καρδιές. (Σκέψη)*

Η εμπειρία του “ήρωα” στον πόλεμο επηρεάζει τη σκέψη του για το σήμερα. Θεωρεί ότι, ενώ υπάρχει ειρήνη στη χώρα του, τα εσωτερικά κοινωνικά προβλήματα και τα εξωτερικά γεγονότα συνιστούν “έν δυνάμει” πόλεμο.

5η Δραστηριότητα: α. Οι μαθητές απεικονίζουν εικαστικά το καφενείο του ήρωα. Στην περίπτωση αυτή οι μαθητές σχεδιάζουν το “τοπίο” - κλειστό χώρο μιας κοινωνικής πραγματικότητας αξιοποιώντας κειμενικές πληροφορίες ή/και αποθέματα πληροφοριών για την εποχή. Οι μαθητές σχολιάζουν τις εικαστικές τους επιλογές.

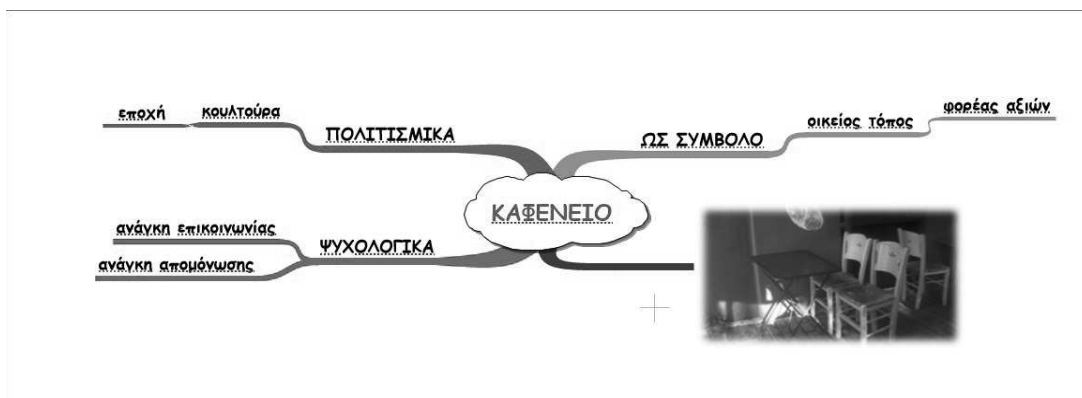
Ενδεικτική απάντηση:

Εικόνα 2: Το καφενείο: Ζητείται ελπίς
(Αννα Ψύλλου, μαθήτρια, 2017)

β. Οι μαθητές ανακαλούν φωτογραφικό υλικό με θέμα 'το καφενείο' από προσωπικά αρχεία. Συζητούν για το καφενείο ως οικείο τόπο, που τον βιώνει ο άνθρωπος όχι μόνο με τη δαπάνη της καθημερινότητας αλλά και του ψυχισμού του,⁶ καθώς συνδέεται με τις ανάγκες της επικοινωνίας, της ψυχαγωγίας ή της απομόνωσης και του στοχασμού. Δημιουργούν ένα χάρτη συμβολισμών.

Ενδεικτική απάντηση:

Σχήμα 1: Το καφενείο ως οικείος τόπος

6η Δραστηριότητα: Οι μαθητές αναζητούν πίνακες ζωγραφικής από χώρους τέχνης που έχουν επισκεφθεί. Η αφήγηση των εικαστικών έργων δημιουργεί συνάψεις, αναλογίες με το κείμενο «Ζητείται ελπίς». Δίνουν το στίγμα της οπτικής αφήγησης με λεκτικά σημειώματα. Φτιάχνουν τα δικά τους παράθυρα γι' αυτό το σκοπό.

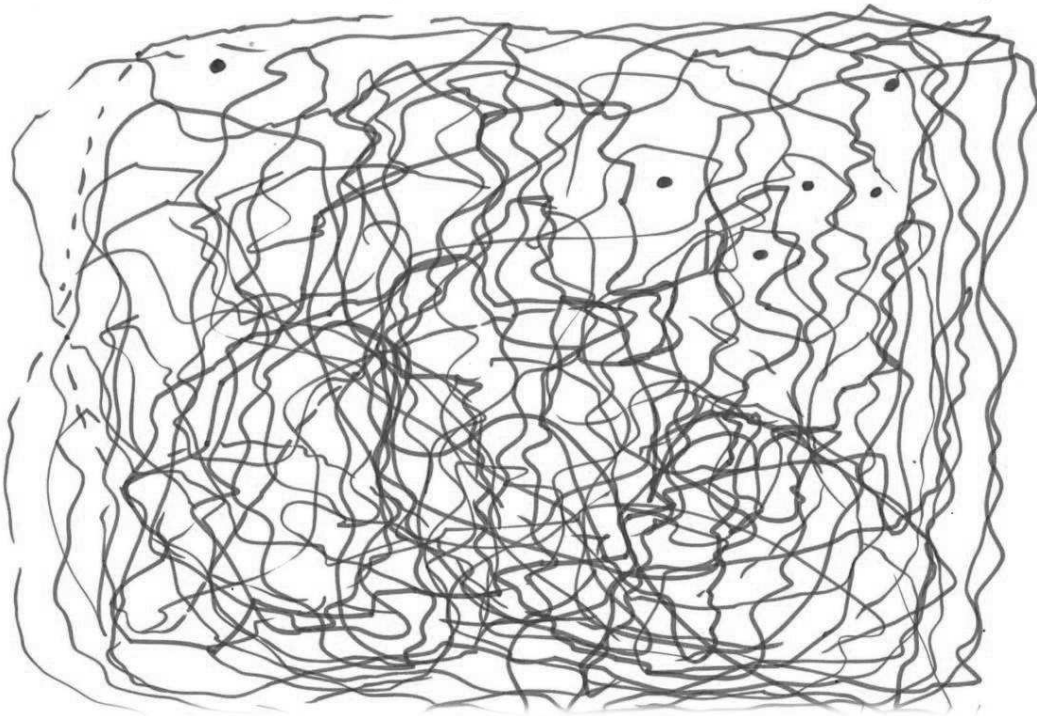
Ενδεικτική απάντηση

Εικόνα 3: Εικόνα και λόγος στην ανθρώπινη κατάσταση

7η Δραστηριότητα: Οι μαθητές ακούν την «Καταιγίδα» του Vivaldi. Αποτυπώνουν ζωγραφικά τη μουσική στο κλίμα της αφήγησης χρησιμοποιώντας σημεία, γραμμές κάθετες, οριζόντιες και διαγώνιες, που στην απόληξή τους δημιουργούν σχήματα. Προσθέτουν, αν θέλουν, αντικείμενα ή μορφές στα ελεύθερα σημεία. Συνδέουν την άσκησή τους με την ψυχολογία του ήρωα και βάζουν έναν τίτλο. Υπογράφουν το έργο τους. Συζητούν για το εικαστικό αποτύπωμα.

Ενδεικτική απάντηση:

Εικόνα 4: Άνθρωποι σε μετακίνηση προς κάθε κατεύθυνση

8η Δραστηριότητα: Οι μαθητές υπογραμμίζουν την τελευταία παράγραφο του κειμένου, που αναφέρεται στις άμεσες προθέσεις του ήρωα. Ερμηνεύουν τις “νύξεις” του αποσπάσματος⁷ που οδηγούν τον ήρωα στη δική του αγγελία.

Ενδεικτική απάντηση:

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ελπίς

Ύστερα πρόσθεσε το όνομά του και τη διεύθυνσή του. Φώναξε το γκαρσόνι. Ήθελε να πληρώσει, να πάει κατευθείαν στην εφημερίδα, να δώσει την αγγελία του, να παρακαλέσει, να επιμείνει να μπει οπωσδήποτε στο αυριανό φύλλο.

Ο ήρωας συμπύκνωσε τις ειδήσεις και κατέληξε στη δική του αυθόρμητη αγγελία: Ζητείται ελπίς. Στο μυαλό του ήταν ο πόλεμος στη γη, ο κοντινός και μακρινός 'άλλος' και οι αδικημένοι άνθρωποι παντού.

9η Δραστηριότητα: Οι μαθητές γράφουν μια μικροαφήγηση με τίτλο: “Ένας νεαρός στη δεκαετία 1950-60”. [Συγγραφικές οδηγίες: Μικρή έκταση (παράγραφος), παρατακτικός κατά το δυνατόν λόγος, εστίαση σε μια σκέψη ή/και συναίσθημα και την αιτία του. Να διαβάζεται αργά σαν ποίημα.]⁸

Ενδεικτική απάντηση: Να συνεχίσω τη σχολή; Ίσως ο μόνος τρόπος να βρω δουλειά. Τα ξαδέλφια μου έφυγαν για Γερμανία. Καλύτερα. Τώρα όμως τι κάνω; Βαρέθηκα να φοράω τα καλά μου κάθε πρωί, να ντύνομαι έναν ουδέτερο εαυτό και να τον αλλάζω ανάλογα με το στιλ κάθε εργοδότη. Να λέω ότι μπορώ να κάνω ό,τι δεν μπορώ να κάνω. Μέσα στη

μέρα αλλάζω δυο-τρεις και παραπάνω εαυτούς. Είμαι στη μέση των σπουδών μου, στη μέση της γνώσης. Αν δε συνεχίσω θα είμαι μισός. Χωρίς δουλειά. Για να συνεχίσω, χρειάζομαι χρήματα. Έστω μισά. Αδιάκοπες πρόβες για τα πρωινά μου χαμόγελα. Δεν είμαι εγώ κι όμως δε με προτιμούν. Αυτή η αγορά εργασίας δε θέλει ούτε τον αληθινό άνθρωπο ούτε τον ψεύτικο. Θέλει έναν έτοιμο άνθρωπο με βαριά χαρτιά, που δεν θα δείχνει πίσω από το χαμόγελό του ένα άχαρο βλέμμα, μια ζητιανιά”.

10η Δραστηριότητα: Οι μαθητές επιλέγουν ένα απόσπασμα του κειμένου, κατάλληλο, για να συσχετιστεί με τον όρο "κοινωνική συνείδηση". Στη συνέχεια, επιχειρούν να εξηγήσουν τον κοινωνιολογικό όρο.

Ενδεικτική απάντηση:

- Σκέφτηκε τα διηγήματα που είχε γράψει, δίνοντας έτσι μια διέξοδο στην αγωνία του. Άγγιζε θέματα του καιρού μας: Τον πόλεμο, την κοινωνική δυστυχία.

Κοινωνική συνείδηση: Είναι η αγωνία του ανθρώπου μπροστά στα σοβαρά προβλήματα που αφορούν στον διπλανό άνθρωπο, στον μακρινό και σε ολόκληρους λαούς.

11η Δραστηριότητα: Οι μαθητές γράφουν τις σκέψεις τους σε ρόλο με την οδηγία: «Ο ήρωάς μας φεύγει από το καφενείο. Η εφημερίδα μένει πάνω στο τραπέζι με κυκλωμένη την κάθε είδηση. Στην καρέκλα του κάθεται εσύ σήμερα και διαβάζεις τις ήδη κυκλωμένες ειδήσεις. Να γράψεις μία σκέψη σου για τον ήρωα και να τη δικαιολογήσεις».

Ενδεικτικές απαντήσεις:

- Ο άνθρωπος αυτός κάνει μόνο δυσάρεστες σκέψεις, γιατί είναι μεγάλος σε ηλικία.
- Ο άνθρωπος αυτός ασχολείται με κάτι που δεν μας αφορά, γιατί τα προβλήματα σήμερα είναι διαφορετικά.
- Οι μοναχικοί θαμώνες του καφενείου διαβάζουν τα πάντα από ανία, τα σοβαρά και τα ασήμαντα, γιατί στο καφενείο πηγαίνουν ηλικιωμένοι.
- Ο άνθρωπος αυτός έζησε το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως φαίνεται. Μπορεί και να πολέμησε, γι' αυτό τον ταραίζει κάθε είδηση πολέμου οπουδήποτε.

12η Δραστηριότητα: Οι μαθητές αγνοούν την τελευταία παράγραφο του κειμένου αναφοράς. 'Εισβάλλουν' στο πρώιμο τέλος, μετά την αποκοπή, με μια δική τους πρόθεση σε μορφή επιστολής που δίνει απάντηση στο ίδιο αίτημα: την ειρήνη.

Ενδεικτική απάντηση: «“Έβγαλε την απζέντα του, έκοψε ένα φύλλο κι έγραψε με το μολύβι του”: Αδελφέ μου, μαζεύω υλικό, πολύ υλικό από το δεύτερο παγκόσμιο. Για τα κρησφύγετα και την πείνα, όπως τα λένε οι μεγάλοι, για την αδέσποτη σφαίρα που σκότωσε το Μανωλάκη, για τη γιαγιά που έκλεψε εκείνο το λάδι, για τον ταχυδρόμο που εξαφανίστηκε από τη γειτονιά. Θα φτιάξω μια ιστοσελίδα με όλα αυτά, να τα διαβάζουμε εμείς τα παιδιά. Να γίνουμε ήρωες της ειρήνης, να δώσουμε την ελπίδα, να καθαρίσουμε τον πλανήτη από τα όπλα».

13η Δραστηριότητα: Οι μαθητές σε ολομέλεια συνθέτουν ένα νέο εισαγωγικό σημείωμα - πλαίσιο στο διήγημα με άξονες: Η δεκαετία 1950-60, βιογραφικά του συγγραφέα συνδεδεμένα με το κείμενο.

Ενδεικτική απάντηση:

Δεκαετία 1950-60

- Το κύμα της μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι έντονο προς Αυστραλία, Αμερική, Γερμανία.
- Η Ελλάδα έχει βγει από πολέμους και η ανασυγκρότηση του κράτους είναι δύσκολη.
- Υπάρχει κατώτερη τάξη που χρεώνεται, ζητιανεύει.

Στοιχεία βιογραφίας: Ο Α. Σαμαράκης κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής συμμετείχε στην εθνική αντίσταση. Το 1944 συνελήφθη από τους Ναζί και καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά κατάφερε να αποδράσει. Το 1989 ανακηρύχθηκε Πρεσβευτής Καλής Θέλησης της UNICEF για τα παιδιά του κόσμου. Δική του ιδέα ήταν η δημιουργία της Βουλής των Εφήβων, που οδήγησε στη διοργάνωση άτυπων συνεδριάσεων της Βουλής για μαθητές. Ο Αντώνης Σαμαράκης έφυγε από τη ζωή στις 8 Αυγούστου του 2003. Σύμφωνα με επιθυμία του, το σώμα του δωρήθηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών για έρευνες των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής.⁹

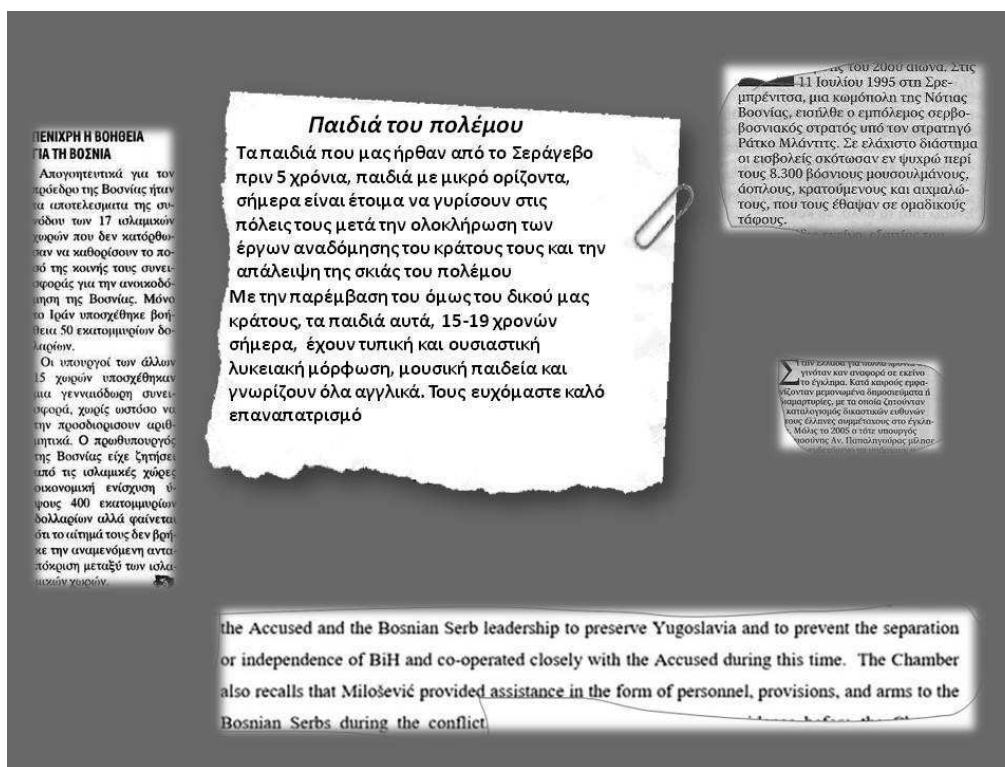
4η φάση: Από το κείμενο στα κείμενα (Ομαδικές δραστηριότητες)

1η Δραστηριότητα: Οι μαθητές βρίσκουν πληροφορίες στο Διαδίκτυο για τη ρίψη της πρώτης βόμβας ουρανού στη Χιροσίμα με το βομβαρδιστικό Enola-gay,¹⁰ και τη σύρραξη στην Κορέα στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου,¹¹ από επετειακά άρθρα. Τα κείμενα διαβάζονται και σχολιάζονται προκειμένου να γίνουν κατανοητά η έκταση των πολέμου, ο ανθρώπινος παράγοντας και η “αναίρεση” της ζωής και του πολιτισμού άμεσα και σε διάρκεια. Στη συνέχεια οι μαθητές επανέρχονται στα αποσπάσματα των εξωτερικών ειδήσεων του κειμένου αναφοράς. Διαπιστώνουν ότι σ’ αυτό δεν υπάρχουν αριθμοί, στρατηγικές, συνθήκες, μέθοδοι. Απαντούν στο ερώτημα: Με ποιο τρόπο ο ήρωας ενσωματώνει την πραγματικότητα και το φόβο στο κείμενό του συγκριτικά με τα δύο άρθρα;

Ενδεικτική απάντηση: Τα άρθρα έχουν αριθμητικές και περιγραφικές πληροφορίες και έντονο το συγκινησιακό στοιχείο στις συνέπειες. Το λογοτεχνικό κείμενο, με τρόπο εσωτερικό, αποτυπώνει τον κίνδυνο, την αδικία και τον φόβο. Κάθε πληροφορία του (π.χ. αλιευτικό στην Ιαπωνία) έχει νύξεις, υπονοεί τη θέση του κάθε ανθρώπου απέναντι στην ιδέα «ειρήνη». Η συναισθηματική ένταση του ήρωα υπονοείται, μεταφέρεται στον καθένα ανάλογα με το ποιος είναι.

2η Δραστηριότητα: Οι μαθητές διαβάζουν άρθρα εφημερίδων εποχής για έναν πιο πρόσφατο πόλεμο. Επιλέγουν τη διάλυση των νότιων Βαλκανικών χωρών, της Γιουγκοσλαβίας, τη δεκαετία του ‘90.¹² Στη συνέχεια διαβάζουν ένα μικρό σώμα επιστολών "Ένα ημερολόγιο από το Σεράγεβο", Ζ. Φιλίποβιτς (Νέα Ελληνικά Α' Τάξη ΕΠΑΛ, σελ.156- 159) με στόχο να ενσωματώσουν το βίωμα στην πληροφορία. Δημιουργούν ένα κολλάζ με αποκόμματα εφημερίδων και προσθέτουν μια υποθετική ελληνική είδηση με θετική διάσταση για τα παιδιά - πρόσφυγες αυτών των χωρών. Με αφορμή το κολλάζ γίνονται προτάσεις από την ολομέλεια για το χρέος των 'άλλων' απέναντι σε πρόσφυγες.

Ενδεικτική απάντηση:

Εικόνα 5: Τα παιδιά του πολέμου επιστρέφουν στη χώρα τους...

3η Δραστηριότητα: Παράλληλες αναγνώσεις. Δημιουργούνται αναγνωστικές υπο-ομάδες και οι μαθητές ανακατανέμονται.

α. Τρεις υπο-ομάδες διαβάζουν τρία διηγήματα του Α. Σαμαράκη. Παρουσιάζουν προφορικά με συντομία τις ιστορίες στην ολομέλεια. Η ολομέλεια εκφράζει μια σκέψη για τη λέξη «ελπίδα» σε κάθε κείμενο και στη συνέχεια οι μαθητές συνδέουν αυτές τις σκέψεις με την αντίληψη της ελπίδας στο κείμενο αναφοράς.

Ενδεικτικές απαντήσεις: «Ο ήλιος έκαιγε πολύ» (Ζητείται ελπίς): Αυτός ο άνθρωπος... του πήραν την ελπίδα. "Ο τοίχος" (Ζητείται ελπίς).¹³ Αυτός ο άνθρωπος, περνώντας ο καιρός έχασε την ελπίδα, έχασε και τον τρόπο να την αναζητά. "Μια κάποια περίπτωση" (Αρνούμαι): Αυτός ο άνθρωπος επένδυσε στην ελπίδα. Την έκανε ψευδαίσθηση. Κοινός άξονας: η ελπίδα: η ελπίδα παλεύει με καθημερινά εμπόδια. Στο κείμενο αναφοράς όμως η ελπίδα πρόκειται να δημοσιευτεί, να μάθουν όλοι αυτή την ανάγκη του ανθρώπου.

β. Μια υπο-ομάδα μαθητών βλέπει” άλλα δυο καφενεία διαβάζοντας κείμενα. Επικεντρώνεται στον τόπο - καφενείο και διατυπώνει σχόλια μετά από μια συνοπτική παρουσίαση των κειμένων για την ανθρώπινη επικοινωνία στα καφενεία, τα ζωτικά οικεία ζητήματα που γίνονται αντικείμενα διαλόγου και τον μοναχικό άνθρωπο που κάνει τις δικές του σκέψεις μέσα σ’ έναν κατεξοχόν κοινωνικό χώρο.

Κείμενα: «Διάλογοι στο φωτεινό καφενείο» Δ. Νόλλας, «Ο Αμερικάνος» Αλ. Παπαδιαμάντης.

Ενδεικτική απάντηση: «Διάλογοι στο φωτεινό καφενείο»: Καθημερινά, προσωπικά και παγκόσμια ζητήματα μπαίνουν στο τραπέζι του καφενείου συνειρμικά και απροσχεδίαστα. «Ο Αμερικάνος»: το καφενείο είναι ο τόπος απόκτησης σημαντικών πληροφοριών για τον άνθρωπο που έλειπε χρόνια από τον τόπο του.

γ. Άλλη ομάδα μαθητών διαβάζει τις επιστολές "Ένα Ημερολόγιο από το Σεράγεβο" - Ζ. Φιλίποβιτς (Νέα Ελληνικά, Α' ΕΠΑΛ, σελ. 156-159) και "Ένα παιδί από τη Γάζα", του Khaled Fayyad. Οι μαθητές τοποθετούν τα κείμενα στην Ιστορία. Παρατηρούν την έντονη στίξη, τον παρατακτικό λόγο, τα ρήματα, ενεργητικά και παθητικά. Κατηγοριοποιούν γεγονότα, σκέψεις και συναισθήματα. Από τις κατηγορίες αυτές προκύπτουν οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού. Οι μαθητές διαπιστώνουν ότι ο πόλεμος δημιουργεί τον αντίθετο πόλο της Οικουμενικής Διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα είναι εύθραυστα στην Ιστορία.

Ενδεικτική απάντηση: Ένα ημερολόγιο από το Σεράγεβο: Γεγονός: Ένα παιδί που δεν μπορεί να παίζει πια... Σκέψη: Να ξαναγίνω παιδί... Συναίσθημα: Ήμουν χαρούμενη vs κλαίω.

Στην επόμενη φάση οι μαθητές αναζητούν στο κείμενο αναφοράς το συναίσθημα που αναλογεί στη μαρτυρία "Ένα παιδί από τη Γάζα". Συσχετίζουν.

Ενδεικτική απάντηση: Ζητείται ελπίς: *Από τότε που τέλειωσε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, η σκιά του τρίτου δεν είχε πάψει να βαραίνει πάνω στον κόσμο μας. Και στο μεταξύ, το αίμα χυνότανε, στην Κορέα χτες, στην Ινδοκίνα σήμερα, αύριο...*

Ένα παιδί απ' τη Γάζα: *Είμαι ολομόναχος. Πονάω και κρυνώνω. Πεινάω! Είμαι απλά ένα παιδί από τη Γάζα... Θέλω πίσω τη μαμά μου και εκείνο το μοναδικό παιχνίδι...*

Σχόλια στα κείμενα: Τα ρήματα και η στίξη υπαγορεύουν την προφορικότητα. Τα κείμενα είναι "φωνές", γιατί πρόκειται για προσωπικά ημερολόγια. Ο "φόβος" του κειμένου αναφοράς προσωποποιείται στα ημερολογιακά κείμενα. "Αφήγηση" και "διαμαρτυρία" ονομάζουν οι μαθητές τα κείμενα. "Διήγημα" και "προφορικό κείμενο", κάποιιοι άλλοι. Η φράση "*βαραίνει πάνω στον κόσμο μας*" είναι η επίγνωση μιας τραγωδίας που κάπου διαδραματίζεται και κάπου αλλού εγκυμονεί. Ο ήρωας που ζητάει την ελπίδα γνωρίζει τι διαδραματίζεται, τι σημαίνει απώλεια και άδεια ψυχής.

δ. Ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει ένα εικαστικό ανθρωπομορφικό έργο με τίτλο «Η Αποκρία». Οι μαθητές κάνουν σκέψεις πάνω στον πίνακα με προσεκτική παρατήρηση.¹⁴ Γίνεται απαγγελία του ποιήματος «Η Αποκρία» του Μίλτου Σαχτούρη. Οι μαθητές διατυπώνουν αναλογίες στο ποίημα, στο εικαστικό έργο και στο κείμενο αναφοράς, τα οποία ενδύονται τον πόλεμο μέσα από τη σύντηξη των ιδεών τους.

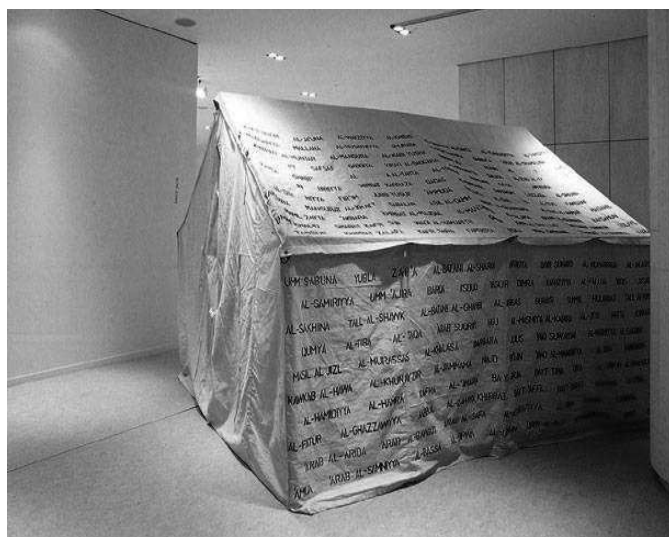
Ενδεικτική απάντηση: Αποσπάσματα, οπτική ανάγνωση και σχόλια: α. Αποκρία (Μ. Σαχτούρης): *Μακριά σ' έν' άλλο κόσμο γίνηκε αυτή η αποκρία.* Σχόλιο: Μακριά: αποτελεί ηθελημένη ψευδαίσθηση. β. Ζητείται ελπίς (Α. Σαμαράκης): *"Η σκιά του νέου παγκοσμίου πολέμου απλούται εις τον κόσμο μας"* Σχόλιο: Μακριά και κοντά είναι ο ίδιος κόσμος, ο ίδιος φόβος για τη σκιά: εμείς. γ. Carnival (Jean Janssem)

Εικόνα 6: Η αποκριά, J. Jansem

Σχόλιο: Η μεταμφίεση ως ψεύτικο πρόσωπο, η παραμόρφωση ως μη επιθυμητό. Τα μάτια κοιτούν κάτω, στο κενό, στον διπλανό ή κλείνουν. Ο πόλεμος είναι κοντά.

ε. Οι μαθητές καθοδηγούμενοι επιλέγουν δύο εγκαταστάσεις από το εκπαιδευτικό υλικό του ΕΜΣΤ για το Γυμνάσιο και το Λύκειο. α. Έμιλυ Ζασίρ,¹⁵

Εικόνα 7: Στη μνήμη των 418 παλαιστινιακών χωριών που καταστράφηκαν, E. Zahir

β. Δημήτρης Αληθεινός, Το Συμβάν, 1973,¹⁶

Εικόνα 8: Το συμβάν, Δ. Αληθεινός

και διαβάζουν τα αντίστοιχα εισαγωγικά σημειώματα, που τοποθετούν τα έργα σε ένα συμφραστικό πλαίσιο. Αφού αναφερθούν στο 'πώς' της πρόσληψης και με ποια οπτικά σημεία, εκφράζουν τις σκέψεις τους αρχίζοντας με τη φράση "Σκεφτότανε το σκοτεινό πρόσωπο της ζωής" από το κείμενο αναφοράς ως μοτίβο.

Ενδεικτική απάντηση: "Σκεφτότανε το σκοτεινό πρόσωπο της ζωής". Δεν είναι οι άλλοι, είμαστε εμείς, η ψυχή του ανθρώπου σε σώμα αιχμάλωτο ή σε σώμα άψυχο. Το σκοτεινό πρόσωπο του κόσμου είναι οι άνθρωποι - μνήμες, αυτοί που δεν είχαν δικαιώματα, όσοι προσπάθησαν να παραβιάσουν τους νόμους- συρματοπλέγματα, που τους στέρησαν το δικαίωμα να υπάρχουν ανάμεσά μας.

Αποτίμηση της διαδικασίας

Η διαδικασία αυτή εμπίπτει στους στόχους διερευνητικής μάθησης με τη δημιουργία κινήτρων για πολύμορφη - πολυτροπική ανάγνωση αλλά και για περισσότερες αναγνώσεις.

Κάποιες από τις δραστηριότητες είναι κατάλληλες κάθε φορά, όμοιες, παραλλαγμένες ή ανάλογες με δυνατότητα διαφοροποίησης τόσο μεγάλη όσο είναι κι η γλώσσα με τα ζητήματα που απασχολούν τον σύγχρονο άνθρωπο. Η αποτίμηση δεν είναι εύκολη υπόθεση στη συγκεκριμένη προσέγγιση, καθώς το πλήθος των δραστηριοτήτων ξεπερνά τα συνήθη όρια του χρόνου. Γι' αυτό το λόγο αποτελεί περισσότερο μια αφορμή διερεύνησης των δυνατοτήτων της μάθησης με την εκτατικότητα των κειμένων και την ειδολογική πολυμορφία τους παρά ένα σενάριο σε καθορισμένο χρονικό πλαίσιο. Σε συνάρτηση με αυτό, η αποτίμηση επικεντρώνεται σε τρεις συγκεκριμένους άξονες, οι οποίοι αποτέλεσαν προτεραιότητες στη συγκεκριμένη πορεία διδασκαλίας: την οπτική ανάγνωση, τη συγκρότηση ταυτοτήτων σε περιβάλλον πολυγραμματισμών και την παραγωγή λόγου.

Οπτική ανάγνωση: Ένα από τα ζητήματα ανάγνωσης, όπως είδαμε, αφορά στην προσέγγιση του οπτικού λόγου με σχέσεις έλξης και συσχέτισης με τα ρηματικά κείμενα. Τα οπτικά κείμενα εμπίπτουν στην αντιληπτική ικανότητα, διεγείρουν σκέψη και συναίσθημα και αντιμετωπίζονται ως κείμενα παραγωγής νοήματος. Γι' αυτό τον λόγο είτε ως ελεύθερη

δημιουργική έκφραση είτε ως εικαστικό υλικό είτε ως φωτογραφικό αρχείο λειτουργούν αντιθετικά στην καθημερινή εικόνα της υπερπληροφορίας και της πληθωρικότητας, η οποία καταλήγει στην απώλεια των νοημάτων της. Τα χαρακτηριστικά των οπτικών κειμένων (φωτεινότητα, χρωματικοί τονισμοί, σύνθεση, βάθος πεδίου, θεματικά κέντρα, οπτική αφήγηση) αποτελούν πεδίο άσκησης στην ανάγνωση με εργαλεία τον καταγιισμό ιδεών, την εντατική παρατήρηση και τη σύνδεσή τους με το εννοιολογικό συγκεκριμένο.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η οπτική ανάγνωση συνδέεται με το μαθησιακό και παιδαγωγικό όφελος όλης της διαδικασίας, γιατί 1. ο μαθητής δημιουργεί φωτογραφικό αρχείο κάθε φορά με εστίαση στο αντικείμενο προβολής και την οπτική του γωνία 2. ο μαθητής σχεδιάζει εικόνα (ζωγραφική ή άλλη) αποτυπώνοντας μια έννοια ή τη σκέψη του γι' αυτήν 3. ο μαθητής διαβάζει την εικόνα, καθυστερεί, παρατηρεί μέσα από καθοδηγητικά ή ελεύθερα ερωτήματα συσχετισμένα με γραπτά κειμενικά είδη και αναζητά αναλογίες ή εκδοχές.¹⁷

Μ' αυτή την έννοια, το πεδίο αναφοράς της εικόνας σχετίζεται με την οπτική εκπαίδευση, την ανάπτυξη δηλαδή δεξιοτήτων επικοινωνίας με την εικόνα μέσα από θεματικούς άξονες, έννοιες, γεγονότα. Η εικόνα, τόσο ως πεδίο αναπαράστασης, αφήγησης ή/και αφάιρσης, όσο και ως πηγή άντλησης σκέψεων, αντιμετωπίζεται ως λόγος για τον άνθρωπο. Από την άλλη πλευρά, η φωνή των μαθητών προκύπτει από τη γόνιμη σχέση τους με τον λόγο των πραγμάτων και την υποκειμενική σημασιодότησή του. Κατά συνέπεια, η εικόνα στη διδακτική πράξη είναι εικόνα συνυποδήλωσης, καθώς το δημιούργημα, ο δημιουργός και ο δέκτης συναντώνται στη διαδικασία κατάκτησης του λόγου, χρησιμοποιώντας το 'γιατί' της λογικής και το "πώς" του συναισθήματος. Τα σημειώμενα της εικόνας είναι οι επιλεγμένες ερμηνείες του αποδέκτη σε οικείο γι' αυτόν πολιτισμικό πλαίσιο, όχι τα εγγενή της χαρακτηριστικά.¹⁸ Μ' αυτή την έννοια, η εικόνα είναι βασικός αρωγός της ανατροπής του διδακτικού δίπολου σωστού και λάθους γιατί αξιοποιείται τόσο η δυναμική της λειτουργία όσο και η δύναμή της να αναπλάθει την εμπειρία με την αίσθηση, τα σύμβολα και τη γλωσσικότητα.¹⁹ Η εικόνα στη μάθηση μπορεί ν' αποτελέσει εργαλείο για την αναδόμηση των αξιών μέσα από την ύπαρξη ελεύθερης, μη κανονιστικής δημιουργίας με αναγωγή στους πολιτισμικούς προσδιορισμούς της αλλά όχι στην πολιτιστική ομογενοποίηση,²⁰ γεγονός που ενισχύει όχι μόνο την ταυτότητα του δημιουργού αλλά και τη δυναμική της πρόσληψης των αποδεκτών.

Ταυτότητες: Συνολικά η προσέγγιση της ενότητας αναδεικνύει στοιχεία ταυτότητας των εμπλεκομένων. Οι συγγραφείς κειμένων είναι φορείς των ιδιωτικών τους προβολών. Οι αποδέκτες τους επικοινωνούν με αυτά μέσα σε ομάδες. Κατανοούν, διαφοροποιούν την πρωτογενή οπτική μέσα από τα μάτια του σήμερα και τις δικές τους ταυτότητες και αναδημιουργούν. Ερμηνεύουν και μετασχηματίζουν τον αρχικό λόγο με σχήματα που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της ομάδας και με σύγχρονες διατάξεις του λόγου, όπως είναι για παράδειγμα η σχεδιασμένη σελίδα πολυτροπικού λόγου με αναπαραστατικό ή μεταπλαστικό λόγο ή ερμηνευμένο.²¹ Η γλωσσική διδασκαλία εν τέλει αποκτά ποιότητες με συμμετοχή, ανταλλαγή απόψεων και εμπειρίας, διαμόρφωση ερωτημάτων, πρόσληψη εννοιών και ένταξη των παραπάνω στο ατομικό αποθετήριο γνώσης. Το τελευταίο βήμα στην ενότητα αυτή είναι ένα πολυτροπικό κείμενο,²² μια ανοιχτή επιφάνεια πρόσληψης, ως απόρροια της

οικείωσης με τα κείμενα και της επικοινωνίας με αυτά στο φάσμα των προτεινόμενων λόγων. Ο πυρήνας του περιεχομένου του ήταν «τα κοντινά και μακρινά γεγονότα» και η στάση του ανθρώπου απέναντι σ' αυτά. Σχολιάστηκε ως αποτίμηση των επιλεκτικών δράσεων που προηγήθηκαν με αυτονόμηση στη διαδικασία δημιουργίας. Οι ταυτότητες, σ' αυτή την εκδοχή της πρόσληψης, διευρύνονται με κοινωνικούς όρους υποκαθιστώντας το κριτήριο της εγγύτητας που χρησιμοποιεί η ειδησεογραφία ή τα σώματα πληροφοριών με το κριτήριο της σπουδαιότητας εδώ και παντού.

Ο λόγος των μαθητών: Τα κείμενα αξιοποιήθηκαν ως ερεθίσματα της σκέψης και οι συνθήκες επεξεργασίας είχαν αναλογίες με ζωντανές συναντήσεις, στις οποίες το σώμα, η έκφραση, η σχέση των ανθρώπων και οι χρωματικοί τονισμοί της φωνής διαμορφώνουν τον λόγο. Είτε με την εικαστική αναπαράσταση είτε με τη μουσική σε συνδυασμό με τα νοήματα του κειμένου είτε με επίκαιρες αναφορές είτε με παρεμβάσεις, επεκτάσεις και ελεύθερες ερμηνείες, ο λόγος των κειμένων έγινε λόγος συνομιλίας, δημιουργήθηκαν κοινότητες σκέψης και διαλόγου και οι κειμενικές αναφορές ξεπέρασαν τη μιμητική ανάγνωση. Η κριτική πλαισίωση²³ του κειμένου αναφοράς ήταν αποτέλεσμα σύνδεσης με άλλα κείμενα, δημιουργίας κοινών τόπων, άρα μια μετάβαση από τη λέξη και τη φράση στη φωνή του κειμένου και στις σιωπές του, που εστιάζουν στο συναίσθημα του φόβου για το “εύθραστο” της ειρήνης στη συγκεκριμένη περίπτωση και στην αλληλεγγύη για τον άλλο άνθρωπο που την ίδια στιγμή βιώνει τη συνθήκη της απώλειας. Η μαθητική εργασία και η συνεργασία υπακούν στις κοινωνικές συμβάσεις τόσο στην αποδοχή αξιών, όπως για παράδειγμα είναι η ειρήνη, όσο και στη μέθοδο, όπως είναι οι κοινοί θεματικοί άξονες σε παράλληλες αναγνώσεις, η ομόθεμη επικαιροποίηση, οι συμβολισμοί κ.λπ. Η προστιθέμενη αξία, όμως, έγκειται στη δυνατότητα των μαθητών να αποτυπώσουν το δικό τους ίχνος στις παγιωμένες αξίες, να σχηματίσουν οπτική στο “εδώ και τώρα” και να μεταφέρουν με τα φίλτρα της πρόσληψης τις έννοιες σε βιωματικό συμφραστικό πλαίσιο. Οι μαθητές κατά τη διαδικασία της διερευνητικής ανάγνωσης ενσωματώνουν νέες όψεις του κόσμου, διαφορετικά πολιτισμικά δεδομένα και μ' αυτό τον τρόπο το γνωστικό τους απόθεμα μετατρέπεται σε πηγή διλημμάτων, αναθεωρείται από τις οπτικές των άλλων και χειραφετείται από τη ρητορική της παγιωμένης και απόλυτης αλήθειας με την ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού.²⁴ Στο ίδιο πλαίσιο, οι μαθητές μαθαίνουν να κατανοούν μέσα από τα ερωτήματα που τους θέτουν ή θέτουν οι ίδιοι και σταδιακά να σχεδιάζουν τον τρόπο απόκτησης νέας γνώσης.²⁵ Στα κείμενα προβάλλεται η άλλη περίπτωση στο ίδιο θεματικό μοτίβο και αναδεικνύεται τόσο η ιστορικότητά τους όσο και η ιστορικότητα του σύγχρονου εφήβου μέσω της πρόσληψης και της ανασύστασης των κειμένων με ενδεχόμενες μετατοπίσεις αντιλήψεων. Μ' αυτό τον τρόπο, ο “κανόνας” για το περιεχόμενο της γνώσης αναπλαισιώνεται για να ανταποκριθεί στην πολυσημία της αναγνωστικής ανταπόκρισης και στα διαφορετικά αξιακά συστήματα. Η σχολική εργασία, μ' αυτή την έννοια, θεωρείται εργασία σε εξέλιξη, αποτιμάται στην πορεία με βασικό κριτήριο το αποτέλεσμα της ώσμωσης σε επόμενες ευκαιρίες ανάκλησης του θέματος ή της σύνδεσής του με άλλα ζητούμενα. Ο γλωσσικός γραμματισμός κατακτά τον αρχικό χώρο κατανόησης κειμένου και εκτείνεται στην ιδιαίτερη ανάγνωση βάσει της μορφής, στην αναγνώριση της κοινωνικής πρακτικής του κειμένου, στον κριτικό διάλογο, στην αφαίρεση, στην ένταξη του λόγου στην περίπτωση, στον μετασχηματισμό και στη σύ-

ντηξη κειμένων και βιογραφικού των μαθητών για την ανάπτυξη του ελεύθερου, μη προκαθορισμένου λόγου. Ο γλωσσικός και ο παιδαγωγικός γραμματισμός αποτελούν κοινό πεδίο ανάγνωσης του κόσμου έτσι ώστε η πολυσημία και η μεταβλητότητα να αποτελούν προκλήσεις για τους μαθητές για την ανάληψη του ρόλου του ενεργού αναγνώστη.

Σημειώσεις

¹ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. *Πρόγραμμα σπουδών*. Πράξη «Νέο Σχολείο», Αθήνα, (2011), 8 - 12.

² ό.π.: 3-4.

³ P. Gee. *Social linguistics and literacies: ideology in discourses*. [Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses] Bristol: Taylor and Francis, (1996), 89.

⁴ Η διατύπωση του λόγου δεν αποτελεί τον πρώτο στόχο, όπως υπαγορεύεται από τα κοινωνιογλωσσικά πρότυπα, αλλά οι διαδικασίες μέσα από τις οποίες επικοινωνούν οι μαθητές για να παραγάγουν λόγο. Βλ. σχ. «Εθνογραφία της επικοινωνίας στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα». Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=102. [Ανακτήθηκε στις 20-06-2018].

⁵ ΥΠΠΕΘ. Ψηφιακό Σχολείο, «Κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα του '50» (βίντεο). Φωτόδεντρο, [Φωτόδεντρο] <http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/335?locale=el> [Ανακτήθηκε στις 22-06-2018]• ΥΠΠΕΘ. Ψηφιακό Σχολείο, «Μετανάστευση: το όνειρο μιας φτωχής χώρας» (βίντεο). Φωτόδεντρο, [Φωτόδεντρο]

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/337?locale=el> [Ανακτήθηκε στις 22-06-2018].

⁶ G. Bachelard. *Η ποιητική του χώρου* (μτφ. Ε. Βέλτσου-Ι. Χατζηνικολή). Αθήνα: Χατζηνικολή, (1982), 25 & 27.

⁷ L. Rosenblatt. *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, (1994), 55-63.

⁸ Η μικροαφήγηση απαιτεί συγκεκριμένες οδηγίες και άσκηση γιατί αποτελεί και ιδιαίτερο είδος γραφής και έχει υβριδικό χαρακτήρα υιοθετώντας ειδολογικά στοιχεία από διάφορα κειμενικά είδη. Βλ. σχ. H. Howwitting. «Making micro meanings: reading and writing microfiction». *Short Fiction in Theory and Practice*, 1/1, (2011), 47-58. Επίσης, σχετικές αναφορές στο ΥΠΠΕΘ: σελιδοδείκτες για την ελληνική γλώσσα, στο λήμμα μικροαφήγησης, <http://selidodeiktes.greek-language.gr/lemmas/132> [Ανακτήθηκε στις 24-06-2018].

⁹ Υποστηρικτικό υλικό από τη Βικιπαίδεια. Λήμμα Α. Σαμαράκης, <https://bit.ly/2Mv164I>. [Ανακτήθηκε στις 15-06-2018]. [άλλη πηγή, Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2007]

¹⁰ Γ. Πετρόπουλος. «Η αρχή του Ψυχρού Πολέμου». *Ανεξάρτητη συνεταιριστική εφημερίδα*, 6-08-2015, <http://www.efsyn.gr/arthro/i-arhi-toy-psyhroy-polemoy> [Ανακτήθηκε στις 23-06-2018].

¹¹ Κ. Υφαντής. «Ενας ασιατικός ψυχρός πόλεμος»; *Liberal*, 13-09-2017, <https://www.liberal.gr/arthro/165172/amynta--diplomatia/2017/enas-asiatikos-psuchros-polemos.html>. [Ανακτήθηκε στις 23-06-2018].

¹² Μ. Πλούσος, «Ο Εμφύλιος της Γιουγκοσλαβίας 1990-1995». *Ερανιστής*, 03-04-2013, <https://bit.ly/2MyB0x8> [Ανακτήθηκε στις 23-06-2018].

¹³ Ψηφιακό σχολείο, <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2369,9044> [Ανακτήθηκε στις 03-07-2018].

¹⁴ Βλ. σχ. με την κριτική σκέψη με την παρατήρηση εικαστικού έργου, R. Ron, P. Palmer, M. Church, & S. Tishman. "Thinking Routines: Establishing Patterns of Thinking in the Classroom".

Paper prepared for the AERA Conference, (April 2006), 8. http://www.ronritchhart.com/Papers_files/AERA06ThinkingRoutinesV3.pdf [Ανακτήθηκε στις 15-06-2018]

¹⁵ ΕΜΣΤ. *Διαπολιτισμοί*, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο. (2004), 34, <http://www.emst.gr/web3/wp-content/uploads/2017/01/diapolitismoi-gymnasiou-lykeiou.pdf> [Ανακτήθηκε στις 23-06-2018]

¹⁶ ΕΜΣΤ. *Τέχνης Πολιτική*, Εκπαιδευτικό πρόγραμμα, για το Γυμνάσιο και το Λύκειο. (2010), 10, http://www.emst.gr/web3/wp-content/uploads/2017/01/texnhs_lykeio_tel.pdf [Ανακτήθηκε στις 23-06-2018]

- ¹⁷ Για το μοντέλο του Perkins, βλ. D. Perkins. *The Intelligent Eye*. Los Angeles, CA: Harvard Graduate School of Education, (1994). Για την τεχνική visible thinking, βλ. R. Ron, P. Palmer, M. Church, & Sh. Tishman, όπ.π: 1- 45.
- ¹⁸ R. Barthes. *Image, music and text*. London: Fontana Press, (1977), 42.
- ¹⁹ W.J.T. Mitchell. "There Are No Visual Media". *Journal of Visual Culture*, Τόμος 4, τεύχος 2, (2005), 264.
- ²⁰ R. Siegesmund. "Why do we teach art today? Conceptions of art education and their justification". *Studies in Art Education*, 39, 3,(1998), 203.
- ²¹ Δ. Κυπριώτης. "Πολυτροπικά εικονιστικά κείμενα", <http://politropi.greek-language.gr> & <https://bit.ly/2lfogz5>
- ²² Μ. Κωττούλα. Ζητείται ελπίς- Πέρα από τα σύνορα (ανάρτηση βίντεο μαθητών), <http://filologika14.blogspot.com/2017> [Ανακτήθηκε 03-07-2018]
- ²³ Για την κριτική πλασιώση ως μέρος του Σχεδίου στη γλωσσική διδασκαλία, βλ. Σ. Χατζησαββίδης. "Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών". *Θεωρία και έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής*, 5, (2015), 85-93. <http://periodiko.inpatra.gr/issue/issue5/issue5.pdf>. [Ανακτήθηκε στις 19-06-2018].
- ²⁴ J. Mezirow. *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass, (1991), 107-8.
- ²⁵ P. Jarvis. *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση: Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο, (2004), 109.

Βιβλιογραφία

- Barthes, R. *Image, music and text*. London: Fontana Press, 1977.
- Βικιπαίδεια. Λήμμα Α. Σαμαράκης, <https://bit.ly/2Mv164l>.
- ΕΜΣΤ. *Διαπολιτισμοί*. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο. 2004, <http://www.emst.gr/web3/wp-content/uploads/2017/01/diapolitismoi-gymnasiou-lykeiou.pdf>
- ΕΜΣΤ. *Τέχνης Πολιτική*, Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο. 2010, http://www.emst.gr/web3/wp-content/uploads/2017/01/tehnhs_lykeio_tel.pdf
- Gee, Paul. *Social linguistics and literacies: ideology in discourses*. Bristol: Taylor and Francis, 1996 (2η Έκδοση).
- Bachelard, Gaston. *Η ποιητική του χώρου* (μτφ. Ε. Βέλτσου - Ι. Χατζηνικολή). Αθήνα: Χατζηνικολή, 1982.
- Howwit-Dring, Holly. "Making micro meanings: reading and writing microfiction". *Short Fiction in Theory and Practice*, 1/1, 2004: 47-58.
- Jarvis, Peter. *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση: Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2004.
- Κυπριώτης, Δημήτρης. "Πολυτροπικά εικονιστικά κείμενα", <http://politropi.greek-language.gr/θεωρία-τ/> & <https://bit.ly/2lfogz5>
- Mezirow, Jack. *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass, 1991.
- Mitchell, William J.T. "There Are No Visual Media". *Journal of Visual Culture* 4/2, 2005: 257-266.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. *Πρόγραμμα σπουδών, Υλοποίηση Πράξης "Νέο Σχολείο", Επιστημονικό πεδίο Γλώσσα- Λογοτεχνία*. Αθήνα, 2011, 8 - 38, <https://bit.ly/2DvgrRJ>
- Perkins, David. *The Intelligent Eye*. Los Angeles, CA: Harvard Graduate School of Education, 1994.
- Πετρόπουλος, Γιώργος. "Η αρχή του Ψυχρού Πολέμου". *Ανεξάρτητη συνεταιριστική εφημερίδα*, 6- 08 -2015, <http://www.efsyn.gr/arthro/i-arhi-toy-psyhroy-polemos>
- Πλούσος, Μανόλης. "Ο Εμφύλιος της Γιουγκοσλαβίας 1990 - 1995". *Ερασιστής*, 3-04-2013, <https://bit.ly/2MyB0x8>
- Ron Ritchhart, Patricia Palmer, Mark Church, & Shari Tishman. "Thinking Routines: Establishing Patterns of Thinking in the Classroom". *Paper prepared for the AERA Conference*, April 2006, Pre-publication draft, 1-45, http://www.ronritchhart.com/Papers_files/AERA06ThinkingRoutinesV3.pdf
- Rosenblatt, Louise. *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Carbon-dale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1994.
- Siegesmund, Richard. "Why do we teach art today? Conceptions of art education and their justification". *Studies in Art Education*, 39 (3), 1998, 197-214.
- Υφαντής, Κώστας. "Ένας ασιατικός ψυχρός πόλεμος;" *Liberal*, 13-09-2017, <https://www.liberal.gr/arthro/165172/amyna--diplomatia/2017/enas-asiatikos-psuchros-polemos.html>
- ΥΠΠΕΘ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. *Η Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας*. "Πολυμεσικός οδηγός για τη Λογοτεχνία και την Ανάγνωση", <http://selidodeikt.es.greek-language.gr/lemmas/132>

- ΥΠΠΕΘ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. *Η Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας*. "Κοινωνιογλωσσολογία", http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=102.
- ΥΠΠΕΘ. Ψηφιακό Σχολείο, "Κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα του '50" (βίντεο). Φωτόδεντρο, <http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/335?locale=el>
- ΥΠΠΕΘ. Ψηφιακό Σχολείο, "Μετανάστευση: το όνειρο μιας φτωχής χώρας" (βίντεο). <http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/337?locale=el>
- Χατζησαββίδης Σωφρόνης. "Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών". *Θεωρία και έρευνα στις επιστήμες της αγωγής*. 5, 2015: 85-93, <http://periodiko.inpatra.gr/issue/issue5/issue5.pdf>.